

УДК 338.502.131.1

Мареха І.С.

ЕКОЛОГО-РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Досліджується еколого-економічна конвергенція системи податкового регулювання природокористування. Розкрито зміст ресурсоефективної стратегії «Європа 2020». Здійснено аналіз еколого-ресурсної ефективності економічного розвитку країн Євросоюзу. Запропоновано підходи до оцінки еколого-економічної податкової конвергенції. Запропоновано комплекс еколого-економічних заходів щодо розвитку національного природокористування в Україні.

Ключові слова: *ефективність, ресурсозбереження, європейська інтеграція, конвергенція, екологічні податки.*

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України до європейського простору подолання екологічних проблем природокористування становить актуальне завдання. Подолання причин та наслідків екологічних проблем на сучасному етапі перетворилося на важливу складову міжнародного економічного розвитку. Розглядаючи екологічну проблему на міжнародному рівні, неважко виявити суттєві територіальні диспропорції в якості навколишнього природного середовища. Необхідність подолання цієї проблеми закономірно порушує питання про конвергенцію регіонів та їх економічних систем.

Конвергенція як наукова концепція лежить в основі формування та розширення Європейського Союзу. Це означає, що інтеграція постсоціалістичних країн до європейського співтовариства можлива лише завдяки виконанню умов конвергенції, що передбачає наближення показників суспільно-економічного розвитку до певного еталонного рівня. В умовах загострення проблем відтворення навколишнього природного середовища, Україні слід скористатися успішним досвідом ресурсоефективного розвитку Європейського Союзу та порушити питання про еколого-економічну конвергенцію, податкової системи зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів європейської інтеграції екологічного [2], політичного [3] та інституціонального характеру [4] приділялася досить значна увага. Проте еколого-економічні аспекти природокористування у контексті інтеграції України до європейського співтовариства потребують більш ретельного вивчення.

Питання екологічної конвергенції податкової системи України у контексті європейської інтеграції частково висвітлювалися у роботі [7], проте носили суто рекомендаційний характер. Вважаємо за необхідне доповнити існуючі дослідження

емпіричними оцінками рівня еколого-економічної конвергенції податкової системи Європейського Союзу та визначити перспективи розвитку національного природокористування на засадах податкового регулювання.

Метою дослідження є аналіз еколого-ресурсної ефективності природокористування ЄС та оптимізація на цій основі системи еколого-економічних відносин в Україні.

Викладення основного матеріалу. У стратегії «Європа 2020» [1] окреслено комплексну програму перетворення економіки Європейського Союзу на ресурсоефективну. Досягнення цілей ресурсозберігаючого зростання відбувається через реалізацію флагманської ініціативи «Ресурсоефективна Європа», що має на меті зменшення залежності економічного зростання від використання природних ресурсів (зниження ресурсоемності у процесах виробництва і споживання), забезпечення переходу до економіки з незначними викидами вуглекислого газу (низьковуглецевої економіки), стимулювання використання відновлюваних джерел енергії, модернізацію транспортного сектору та сприяння енергоефективності. У контексті євроінтеграції для України є актуальним долучення до впровадження нових, передових європейських ресурсозберігаючих ініціатив та перейняття успішного досвіду економічного регулювання раціонального природокористування.

Стратегія «Європа 2020» – це десятирічна стратегія економічного зростання ЄС, запланованого стати більш інтелектуальним (Smart Growth), сталим (Sustainable Growth) і всеохоплюючим (Inclusive Growth). У рамках даної стратегії розроблено План «20/20/20», що передбачає досягнення наступних екологічних цілей: скорочення викидів парникових газів у країнах ЄС на 20%; виробництво енергії з відновлюваних джерел на рівні 20%; підвищення ефективності використання енергії на 20%.

Використання відновлюваних джерел енергії розглядається Європейським Союзом як один з найперспективніших шляхів вирішення зростаючої проблеми енергозабезпечення. Проте європейська стратегія ресурсозбереження поширюється й на інші економічні сфери, є досить гнучкою у виборі його методів тощо (таблиця 1).

Таблиця 1

Класифікація видів ресурсозбереження у рамках стратегії «Європа 2020»

Ознака	Вид ресурсозбереження
Вид ресурсопотку	Енергозбереження, матеріалозбереження, водозбереження
Методи ресурсозбереження	Пряма економія, регенерація, консервація, ресурсополіпшуюча економія, рециркуляція ресурсопотоку, утилізація відходів, пролонгація життєвого циклу ресурсу, ресурсозаміщуюча економія, екологічна конверсія, дематеріалізація
Концептуальні напрямки ресурсозбереження	Ресурсоефективність (ефективне використання природного капіталу, водний менеджмент, ресурсозбереження за стадіями життєвого циклу, стале споживання та виробництво) та «зелена» економіка (відновлювані джерела енергії, енергоефективність, корпоративна соціальна відповідальність)
Секторальні рівні ресурсозбереження	Ресурсозбереження у сфері туризму, будівництва, енергетики, управління відходами, промисловості, транспорту, сільського, рибного, водного та лісового господарств
Тип ресурсозбереження	Продуктовий, процесний (технологія «кінця труби», більш чисте виробництво), організаційний (екологічний менеджмент)

Складено автором на основі даних [5]

У контексті європейської інтеграції України визначимо основні детермінанти, які обумовлюють ресурсоефективний економічний розвиток: економія природних ресурсів; охорона довкілля; утилізація відходів; лісовідновлення; виробництво альтернативної енергії; виробництво екологічно чистих продуктів. Пропонуємо оцінити природокористування у Європейському Союзі на основі шести блоків показників еколого-

ресурсної ефективності економічної діяльності. Інформаційною базою дослідження є матеріали офіційного сайту статистики Європейського Союзу [6].

Блок 1. За ступенем використання водних ресурсів найвищу ефективність демонструють Німеччина (6,5 м³ на душу населення), Туреччина (8,8 м³), Польща (8,9 м³), Португалія (9,4 м³), Угорщина (12,1 м³), Литва (13,8 м³), Болгарія (14,1 м³). За ступенем використання ґрунтових вод як альтернативних по відношенню до поверхневих джерел прісноводних ресурсів провідними країнами є Туреччина (13560 млн. м³), Іспанія (6595 млн. м³), Франція (6143 млн. м³), Греція (3651 млн. м³), Польща (2733 млн. м³), Великобританія (2159 млн. м³). Відчуження земель під промислові цілі відбувається у незначних масштабах у Швеції (2,1 % від загальної площі), Фінляндії (2,1%), Литві (2,1%), Латвії (2,2%), Естонії (2,6%), Іспанії (2,8%), Польщі (2,9%), Греції (2,9%), Чехії (3,1%), Угорщині (3,3%), Данії (3,3%).

Блок 2. За обсягами емісії парникових газів до найбільш екологічно чистих країн можна віднести Латвію (5,11 т СО₂ на душу населення), Румунію (6,37 т СО₂), Литву (6,94 т СО₂), Хорватію (6,94 т СО₂), Швецію (7,11 т СО₂), Португалію (7,5 т СО₂), Болгарію (8,32 т СО₂), Францію (8,39 т СО₂), Іспанію (8,8 т СО₂), Словаччину (8,9 т СО₂), Італію (9,2 т СО₂), Словенію (9,95 т СО₂). За обсягами витрат на охорону довкілля до країн з найвищим рівнем екологічної відповідальності бізнесових структур відносяться Нідерланди (1,44% ВВП), Словенія (0,94% ВВП), Великобританія (0,92% ВВП), Литва (0,9% ВВП), Італія (0,8% ВВП), Ірландія (0,77% ВВП), Болгарія (0,73% ВВП), Греція (0,73% ВВП), Бельгія (0,63% ВВП), Румунія (0,6% ВВП).

Блок 3. За рівнем утворення промислових відходів найкращі екологічні позиції мають такі держави, як Хорватія (60 кг на 1 особу), Латвія (81 кг), Литва (150 кг). Найвищий попит на відходи як вторинну сировину, яку отримують за допомогою методу рециркуляції, демонструють Франція (вторинній переробці підлягають 159 млн. т), Німеччина (151 млн. т), Великобританія (144 млн. т), Італія (93 млн. т), Польща (77 млн. т).

Блок 4. Найбільш залісненими країнами, або так званими «легенями» Європейського Союзу, є Фінляндія (61,5%), Швеція (54%), Словенія (51%), Естонія (50%), Латвія (48%), Австрія (46%). Найбільшу частку лісових масивів природоохоронного призначення мають Словенія (38%), Хорватія (37%), Болгарія (34%), Словаччина (30%), Іспанія (27%).

Блок 5. Країнами Європейського Союзу з найбільш потенціалом енергозбереження за критерієм відносної економії є Латвія (припадає 0,3% спожитої усіма країнами Євросоюзу енергії), Словенія (0,4 %), Естонія (0,4 %), Литва (0,4%), Хорватія (0,5%), Ірландія (0,8%), Словаччина (1%), Данія (1,1%), Болгарія (1,1%), Португалія (1,3%), Угорщина (1,4%), Греція (1,6%), Австрія (2%), Фінляндія (2%), Румунія (2,1%), Чехія (2,5%), Швеція (3%), Бельгія (3,3%). Найбільшими виробниками енергії з відновлювальних джерел є Німеччина, Франція, Швеція, Італія, Іспанія, Австрія, Великобританія. Лідерами у галузі сонячної енергетики є Кіпр, Мальта, Іспанія, Греція. Провідними європейськими країнами з отримання енергії із біомаси («зеленої» енергії) та відходів («сірої» енергії) є Естонія, Литва, Польща, Угорщина, Чехія, Нідерланди, Латвія, Бельгія, Люксембург, Румунія, Германія. Країною з найвищим потенціалом виробництва геотермальної енергії є Італія. Енергія вітру в найбільших обсягах використовується Ірландією, Іспанією, Данією, Великобританією, Португалією, Кіпром та Грецією. Позиції гідроенергетичних лідерів займають Австрія, Швеція, Хорватія, Словенія, Словаччина, Франція.

Блок 6. За кількістю площ, залучених під виробництво органічних сільськогосподарських продуктів, лідерські позиції демонструють Австрія (18,6%), Швеція (15,8%), Естонія (14,9%), Чехія (13,1%), Латвія (10,6%), Італія (8,9%), Фінляндія (8,7%).

Показники еколого-ресурсної ефективності економічного розвитку країн Європейського Союзу узагальнено у таблиці 2.

Таблиця 2

Показники еколого-ресурсної ефективності країн Євросоюзу, обчислені в рамках стратегії «Європа 2020» [6]

Країна	Показники		
	ресурсоефективність	індекс еко-інновацій	енергоефективність
Бельгія	2,24	101	5,8
Болгарія	0,22	38	1,6
Чехія	0,8	71	2,8
Данія	1,83	129	11,5
Німеччина	1,94	132	7,7
Естонія	0,32	72	2
Ірландія	1,48	95	12,1
Греція	1,42	66	6,6
Іспанія	2,47	110	7,8
Франція	2,43	108	7
Хорватія	0,85	57	4,6
Італія	2,6	95	8,5
Кіпр	1,55	43	6,5
Латвія	0,37	52	3,2
Литва	0,55	66	3,8
Люксембург	3,29	109	7,8
Угорщина	0,87	61	3,9
Мальта	1,43	67	7
Нідерланди	3,62	91	6,7
Австрія	1,58	106	8,1
Польща	0,51	42	3,4
Португалія	1,04	79	6,6
Румунія	0,21	63	3
Словенія	1,23	74	4,4
Словаччина	0,85	47	3
Фінляндія	0,96	138	4,9
Швеція	1,62	138	6,9
Великобританія	3,5	122	9,7

Долучення України до кращих європейських традицій ресурсозбереження повинно супроводжуватися такими еколого-економічними заходами у сфері природокористування:

– створення екологічно стійких, природо-, ресурсо- і енергоощадних систем землеробства;

– забезпечення екологічно безпечних зональних систем хімізації землеробства, насамперед принципово нових видів і методів застосування мінеральних добрив, еколого-біологічних засобів і способів боротьби із хворобами та шкідниками, безгербіцидних технологій вирощування сільськогосподарських культур, здатних забезпечити виробництво екологічно чистої продукції;

– формування високоякісних інвестиційних інструментів сталого

природокористування, що покликані виконувати функцію захисту навколишнього природного середовища.

Визнання інтеграції до європейських економічних структур стратегічним пріоритетом неминуче ставить перед Україною завдання формування стратегії раціонального природокористування, адекватної загальним принципам регулювання суспільної самоорганізації європейської спільноти. Одним із провідних засобів реалізації такої стратегії має стати підвищення еколого-ресурсної ефективності економічного розвитку України, оцінка якої визначатиме напрями подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Brussels. – European Commission, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final, 2010. – 34 p.
2. Якуша Я.В. Екологічне оподаткування: європейський досвід та українські реалії / Я.В. Якуша // Екологічне оподаткування : Збірник наукових праць за результатами практичних заходів. – К. : Алерта, 2013. – 198 с. – С. 105–108.
3. Карасьов О.П. Сучасні підходи до прийняття політичних рішень державних органів влади в умовах європейської інтеграції / О.П. Карасьов, Р.М. Миронова // Системи прийняття рішень в економіці та техніці: від теорії до практики: монографія; під ред. Л.М. Савчук. – Павлоград: Арт Синтез-Т, 2014. – С. 12–20.
4. Румпф Г. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kneu.edu.ua.
5. Ляшенко І.О. Окремі підходи до систематизації класифікацій у ресурсозбереженні / І.О. Ляшенко // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент». – 2011. – Випуск 8. – С. 201–210.
6. Офіційний сайт статистики Європейського Союзу «Євростат» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/eurostat/.
7. Волковець Т. В. Аналіз застосування екологічних податків в Україні та за кордоном / Т. В. Волковець // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць : – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – Вип. 35. – С. 249–257.

Одержано редакцією 19.02. 2015

Прийнято до публікації 05.03.2015

Аннотация. Мареха И.С. Эколого-ресурсная эффективность как европейский вектор экономического развития Украины. *Исследуется эколого-экономическая конвергенция системы налогового регулирования природопользования. Раскрыто содержание ресурсоэффективных стратегий «Европа 2020». Осуществлен анализ эколого-ресурсной эффективности экономического развития стран Евросоюза. Предложены подходы к оценке эколого-экономической налоговой конвергенции. Предложен комплекс эколого-экономических мероприятий по развитию национального природопользования в Украине.*

Ключевые слова: эффективность, ресурсосбережение, европейская интеграция, конвергенция, экологические налоги.

Summary. Marekha I.S. Ecological and resource efficiency as the European vector of the economic development of Ukraine. *Ecological and economic convergence tax system environmental management is investigated. The content resource-efficient strategy «Europe 2020». The analysis of environmental and resource efficiency economic development of the EU are made. Approaches to evaluating environmental and economic convergence tax are investigated. The complex ecological and economic measures for the development of national environmental management in Ukraine are offered.*

Key words: efficiency, resource conservation, European integration, convergence, environmental taxes.

